

ISSN 2663-9114

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка

ВІСНИК

Національного університету
«Чернігівський колегіум»
імені Т. Г. Шевченка

Випуск 4 (160)

Серія: ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

Чернігів
2019

УДК 37.09:[316.485.26:004]

Шехавцов М. О.

ORCID 0000-0001-7691-9564

Аспірант кафедри педагогіки
ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»
(Старобільськ, Україна) E-mail: shekhaovtsov1976@gmail.com

СПЕЦИФІКА ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНО-ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ

У статті простежено взаємозв'язок понять «особистість – інформаційна культура – інформаційне суспільство – інформаційно-гібридна війна», які на сучасному етапі вимагають використання нового погляду в контексті формування інформаційної культури майбутніх учителів в умовах інформаційно-гібридної війни.

Метою роботи є визначення специфіки організації навчально-виховного процесу в умовах інформаційно-гібридної війни з метою формування інформаційної культури майбутніх учителів.

Методологія дослідження спирається на визначення понятійно-категоріального апарату дослідження, включає обґрунтування його теоретичних засад, аналіз та систематизацію існуючого досвіду, охоплює аналіз публікацій, присвячених питанню, що вивчається, у друкованих періодичних виданнях та Internet-ресурсах.

Наукова новизна полягає у визначенні існування особистості в інформаційному суспільстві в умовах інформаційно-гібридної війни. Це означає, що нам необхідно дослідити специфіку організації навчально-виховного процесу і надати сучасне трактування «інформаційно-гібридна війна» з позиції педагогічної науки і визначити її вплив на навчально-виховний процес студентської молоді в університеті.

У ході теоретичного аналізу існуючих досліджень були зроблені **висновки**, які містять ключові поняття статті. Отже, інформаційно-психологічний вплив спрямовується як на індивідуальну, так і на суспільну свідомість інформаційно-психологічними засобами, що викликає зміну поглядів, думок, відносин, ціннісних орієнтацій, мотивів, стереотипів особистості з метою вплинути на її діяльність (або бездіяльність) і поведінку. Такі впливи передбачають досягнення певної реакції, поведінки (дії або бездіяльності) особистості, яка відповідає певній меті інформаційно-психологічного впливу.

Перспективи подальшого дослідження лежать у площині розробки критеріїв сформованості інформаційної культури студентської молоді в умовах інформаційно-гібридної війни.

Ключові слова: інформаційно-гібридна війна, особистість, інформаційна культура, інформаційне суспільство.

Постановка проблеми. В умовах гібридно-інформаційної війни зростає роль віртуальності, з'являється можливість обробляти великі і динамічні масиви інформації, виникають нові соціальні технології керування натовпом, інформаційним суспільством й, відповідно, поведінкою будь-якої особистості. Факт наявності інформаційно-гібридної війни в Україні спонукає цілу низку питань на міждисциплінарному рівні для пошуку відповідей, які допоможуть зрозуміти, чому саме ведеться така ситуація в українському суспільстві, з одного боку, і як протистояти цьому негативному явищу, з іншого.

Актуальність роботи. Для студентської молоді інформаційно-гібридні атаки вкрай небезпечні, тому що технічна та інформаційно-психологічна війна не тільки за формою, а й за змістом – це метафізична, яка тісно пов'язана із самою сутністю як суспільства, так і окремо кожної особистості.

У контексті нашого наукового дослідження постають взаємопов'язані феномени: «особистість – інформаційна культура – інформаційне суспільство – інформаційно-гібридна війна», які потребують переосмислення й пошуку нових підходів їх вирішення, зокрема, формування інформаційної культури майбутніх учителів в умовах інформаційно-гібридної війни.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблему явища гібридної війни вивчали вітчизняні та закордонні дослідники, зокрема: Ф. Г. Хоффман, М. Айшервуд, Є. Магда, Л. Савін, В. Власик, І. Тодоров, Г. Динис, І. Руденко, В. Кравченко, А. Дорошкевич, О. Ільшов, В. Петрик та інші, які у своїх доробках тією чи іншою мірою розкрили феномен «інформаційно-гібридної війни».

Метою публікації є визначення специфіки організації навчально-виховного процесу в умовах інформаційно-гібридної війни з метою формування інформаційної культури майбутніх учителів.

Методологія дослідження спирається на визначення понятійно-категоріального апарату дослідження, включає обґрунтування його теоретичних засад, аналіз та систематизацію існуючого досвіду, охоплює аналіз публікацій, присвячених питанню, що вивчається, у друкованих періодичних виданнях та Internet-ресурсах.

Наукова новизна полягає у визначенні існування особистості в інформаційному суспільстві в умовах інформаційно-гібридної війни. Це означає, що нам необхідно дослідити специфіку організації навчально-виховного процесу і надати сучасне трактування «інформаційно-гібридна війна» з позиції педагогічної науки і визначити її вплив на навчально-виховний процес студентської молоді в університеті.

Результати дослідження. Якщо в педагогічній науці вже існують багато наукових досліджень стосовно понять «особистість», «інформаційна культура», «інформаційне суспільство», втім поняття «інформаційно-гібридна війна» змінює сутність і зміст вищезазначених понять і вимагає нового їх розуміння.

Термін «інформаційно-гібридна війна» набув останнім часом значного поширення, але точного визначення інформаційно-гібридної війни на сьогодні не існує. Нажаль, в сучасних українських тлумачних словниках немає трактування цього поняття. Наше наукове дослідження буде спрямоване не на вивчення військових стратегій ведення війни, а буде сфокусовано на формування інформаційної культури особистості, оскільки інформаційний чинник набирає значущої ваги в межах трактування цього поняття.

На думку науковців-військових, особливістю війни в Україні є її не цілком конвенційний, «гібридний» характер, а різке посилення ролі інформаційної складової, самодостатність і значення якої дозволяє говорити про повноцінну інформаційну війну; війну, яка не лише обґрунтовує втручання у внутрішні справи незалежних держав, виправдовує і робить можливою агресію, але і війну, яка спричиняє значні жертви [1, 59].

Особливістю гібридної війни (від лат. *hybrida* – помісь, комбінація двох або більше різних об'єктів або характеристик, властивостей у одному об'єкті) полягає в тому, що держава агресор використовує як звичайні, так і незвичайні, регулярні і нерегулярні, відверті і приховані засоби, які застосовують усі виміри війни для подолання західної переваги в звичайній війні [4, 259].

Наші думки збігаються з вітчизняним політологом В. Пашковським, який зазначає, що найважливішим результатом формування інформаційного суспільства стало виникнення глобального інформаційного простору, в якому розгорнулася гостра боротьба за досягнення інформаційної переваги [6, с. 29]. Інформаційне суспільство сформувало нові форми конфліктів, яких не існувало до тепер і, які набрали масштабних інтенсивних обертів розвинення загрози для безпеки громадян, суспільства та держави. Потужний захист від викликів інформаційно-гібридних війн може бути реалізований тільки за умов ефективної та обґрунтованої стратегії формування інформаційної культури у громадян держави, яка передбачає наявності дієвої системи та відповідних механізмів формування інформаційної культури у населення і студентської молоді, зокрема.

Мас-медіа як посередники й ретранслятори інформації відіграють визначальну роль у сприйнятті й відтворенні споживачами інформаційних повідомлень реальної картини світу. Інформація засобів масової комунікації найбільш масова і доступна, тому здатна маніпулювати суспільною думкою й створювати так звану «інформаційну картину світу», що не завжди відповідає реальній дійсності. У контексті забезпечення інформаційної безпеки суспільства мас-медіа відіграють неоднозначну роль: залежно від смислового наповнення повідомлення інформація в них може сприяти захисту національних інтересів та національного інформаційного простору, або ж навпаки, призводити до виникнення деструктивних процесів усередині суспільства [3, 172].

В контексті розвитку нового напрямку міжгалузевих досліджень, а саме – інформаційно-психологічну безпеку, у зв'язку з подальшим розвитком інформаційних технологій, що істотно розширить можливості ЗМІ, і сила цієї влади ще більше зростає [7, 54]. В контексті нашого дослідження проблема формування інформаційно-психологічної безпеки студентської молоді постає актуальним і першочерговим завданням особливо в умовах інформаційно-гібридної війни.

О. Литвиненко акцентує увагу на вплив мас-медіа на перебіг будь-яких суспільних процесів, і з розвитком Інтернет-технологій продовжує зростати й трансформується з пасивного на активний [4, 260]. На сучасному етапі неможливо захистити в повному обсязі свідомість студентської молоді від негативного медіа-впливу, тому повинні бути інші засоби захисту від такого впливу на свідомість молоді.

На думку вітчизняного науковця і філософа А. Дорошкевича, у гібридних війнах на першому місці стоїть інформаційно-психологічний вплив на населення, на другому – економічно-політичні (торговельні, газові, дипломатичні) протистояння. А силові операції, які застосовуються паралельно, мають за мету не стільки завоювання чи втримання території, скільки хаос, неперервний конфлікт і постійне генерування провокацій і постановочних для зомбі-ЗМІ військових подій [2, 24].

Наслідки інформаційних впливів виявляються у цілій низці ефектів, які класифікують таким чином: 1) когнітивні ефекти проявляються у зміні рівня поінформованості, збільшенні обсягу знань (як в усвідомлюваних, так і в неусвідомлюваних формах); формуванні нових когнітивних схем, способів осмислення дійсності, оперування інформацією; 2) емоційні ефекти виражаються у зміні емоційного стану, появі одних та зникненні інших почуттів, у зміні загального емоційно-психологічного фону людського буття, появі імпульсів до активних роздумів, до переробки, трансформації інформації, виникнення прагнення до отримання чи створення нової тощо; 3) ціннісні ефекти виявляються у формуванні нових чи зміцненні або послабленні вже наявних інтересів, смаків, ставлень, оцінок, ціннісних орієнтацій, настанов стосовно світу, окремих предметів, явищ, стосовно інших людей [5, 47].

На думку вітчизняного політолога І. Феськова, в даний час ще не розроблені кардинальні заходи з протидії інформаційним атакам. А це означає, що в інформаційних війнах успіх буде забезпечуватися за рахунок все більшого вдосконалення інформаційних технологій [7, 74]. Тому ми вважаємо в контексті інформаційно-гібридної війни слід не тільки розробляти технології інформаційної безпеки, а й розробляти інформаційно-психологічні технології запобігання інформаційно-психологічним впливам засобів масової інформації формуючи інформаційну культуру студентської молоді.

Висновки. Отже, специфіка організації навчально-виховного процесу в умовах інформаційно-гібридної війни полягає у виникненні інформаційно-психологічного впливу, який спрямовується як на індивідуальну, так і на суспільну свідомість інформаційно-психологічними засобами, що викликає зміну поглядів, думок, відносин, ціннісних орієнтацій, мотивів, стереотипів особистості з метою вплинути на її діяльність (або бездіяльність) і поведінку. Такі впливи передбачають досягнення певної реакції, поведінки особистості, яка відповідає певній меті інформаційно-психологічного впливу. Було доведено необхідність розробки інформаційно-психологічних технологій запобігання інформаційно-психологічним впливам засобів масової інформації формуючи інформаційну культуру студентської молоді.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів зазначеної проблеми. Подальшого вивчення потребують питання розробка критеріїв сформованості інформаційної культури студентської молоді в умовах інформаційно-гібридної війни.

References

1. Бабич А. А. Інформаційна безпека держави як складова оборони. *Науковий семінар ХНУ ПС ім. І. Кожедуба*. 2018. С. 59 – 61.
Babych, A. A. (2018). Informatsiyna bezpeka derzhavy yak skladova oborony [Information security of the state as a component of defense]. Kharkiv, Ukraine. *Naukovyy seminar KHNU PS im. I. Kozheduba. – Scientific Seminar of Kharkiv Ivan Kozhedub National Air Force University*, 59 – 61.
2. Дорошкевич А. С. Гібридна війна в інформаційному суспільстві. *Вісник нац. ун-ту «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. 2015. № 2 (25). С. 21 – 28.
Doroshkevych, A. S. (2015). Hibrydna viyna v informatsiinomu suspil'stvi [A hybrid war in the information society]. Kharkiv, Ukraine. *Visnyk Natsional'noho universytetu «Yurydychna akademiia Ukrainy imeni Yaroslava Mudroho» – The Bulletin of Yaroslav Mudryi National Law University*, 2 (25), 21–28.
3. Литвиненко О. В. Інформаційна складова сучасній гібридній війні проти України: виклики й загрози. *Українознавчий альманах*. 2016. Вип. 19. С. 171 –174. [Електронний ресурс]. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ukralm_2016_19_42 (дата звернення: 25.10.2019).
Lytvynenko, O. V. (2016). Informatsiyna skladova suchasniy hibrydnyy viyni proty Ukrainy: vyklyky u zahrozy [Information component of current hybrid war against Ukraine: challenges and threats.]. Kyiv, Ukraine. *Ukrayinoznavchyy al'manakh. – Almanac of Ukrainian Studies*, Vol. 19, 171 – 174. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ukralm_2016_19_42.
4. Литвиненко О. В. Медіаграмотність громадян у контексті гібридних воєн: приклад України. *Молодий вчений*. 2018. №3 (55). С. 259 – 263.
Lytvynenko, O. V. (2018). Mediahramotnist' hromadian u konteksti hibrydnykh voyen: pryklad Ukrainy [Media Literacy of Citizens in the Context of Hybrid Wars: An Example of Ukraine]. Kherson, Ukrain. *Molodyi vchenyi. – Young Scientist*, №3 (55), 259–263.
5. Ліщинська О. А. Культурна психічна залежність особистості: передумови, чинники, механізми: монографія. Київ: Легко, 2008. 266 с.
Lishchyn's'ka, O. A. (2008). Kul'tova psykhhichna zalezhnis' osobystosti: peredumovy, tchynnyky, mekhanizmy: monohrafiya [Cult psychic dependence of personality: prerequisites, factors, mechanisms: monograph]. Kyiv, Ukraine: Lehko.
6. Пашковський В. Організаційно-правовий механізм забезпечення інформаційної безпеки України в умовах зовнішньої агресії: напрями вдосконалення. *Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право*. 2018. Вип. 2 (38) С. 29 – 33.

- Pashkovskiy, V. (2018). Orhanizatsiyno-pravovyy mekhanizm zabezpechennya informatsiynoyi bezpeky Ukrainy v umovakh zovnishn'oyi ahresiyi: napryamy vdoskonalennya. [Organizational and legal mechanism of ensuring information security of Ukraine in the conditions of external aggression: ways of improvement]. *Visnyk NTUU «KPI». Politolohiya. Sotsiolohiya. Pravo. – Collection of NTUU «KPI» Bulletin. Political Science. Sociology. Law, Kyiv, Ukraine, Vol. 2 (38), 29-33.*
7. Феськов І. В. Основні методи ведення гібридної війни в сучасному інформаційному суспільстві. *Актуальні проблеми політики: зб. наук. пр. Південноукр. центр гендер. проблем. Одеса: Фенікс, 2016. Вип. 58. С. 66-76.*
- Fes'kov, I. V. (2016). Osnovni metody vedennia hibrydnoyi viyny v suchasnomu informatsiynomu suspil'stvi [Basic methods of hybrid warfare in the modern information society]. *Aktualni problemy polityky: zb. nauk. pr. – Topical Issues of Politics: collection of scientific works, Pivdennoukr. tsentr hender. problem. Odessa, Ukraine: Feniks, Vol. 58, 66-76.*

Shekhavtsov M.

ORCID 0000-0001-7691-9564

Postgraduate student of Pedagogics Chair,
SI «Luhansk Taras Shevchenko National University»
(Starobilsk, Ukraine) E-mail: shekhavtsov1976@gmail.com

FEATURES OF EDUCATIONAL PROCESS ORGANIZATION IN THE CONTEXT OF INFORMATION-HYBRID WARFARE

The relationship between the concepts of «personality – information culture – information society – information-hybrid warfare» is traced in the article. At the present stage this issue should be reconsidered in the context of the development of information culture of prospective teachers under the condition of information-hybrid warfare.

***The purpose of the research** is to determine the specifics of educational process organization in the context of information-hybrid warfare in order to develop the information culture of prospective teachers.*

***The methodology of the research** is based on the definition of the conceptual and categorical apparatus of the study, includes the substantiation of its theoretical background, analysis and systematization of available experience, comprises the analysis of publications on the subject under study in published periodicals and Internet-resources.*

***The scientific novelty** is to determine the existence of a person in information society in the context of the information-hybrid warfare. It means that we should study the specifics of the educational process organization and suggest a modern interpretation of the notion of «information-hybrid warfare» from the viewpoint of pedagogical science and to determine its impact on the educational and training process of the students' youth at the university.*

*In the course of the theoretical analysis of the recent researches, the **conclusions** containing key concepts of the article have been drawn. Consequently, information-and-psychological influence is directed both to the individual and to the public consciousness by information-and-psychological means, which causes a change of views, thoughts, attitudes, values, motives, and stereotypes of the person with the purpose of influencing their activity (or inactivity). Such influences imply a certain reaction, behavior (action or inaction) of a person, which corresponds to a certain purpose of informational and psychological influence.*

Directions for further research are in the plane of creating criteria to evaluate the grade of the development of information culture in students' youth in the context of information-hybrid warfare.

Keywords: *information-hybrid warfare, personality, information culture, information society.*

Стаття надійшла до редакції 19.11.2019

Рецензент: доктор педагогічних наук, професор С. В. Савченко

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

Друкується за рішенням вченої ради
Національного університету
«Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка

Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка. Вип. 4 (160) / Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка ; голов. ред. М. О. Носко. Чернігів : НУЧК, 2019. 272 с. (Серія: Педагогічні науки)

Видання з 2019 р. є правонаступником фахових видань України «Вісник Чернігівського державного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка» (1998–2010) та «Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка» (2010–2019). Зміна назв видання була викликана змінами офіційної назви ЗВО.

Публікації розміщуються в міжнародних репозитаріях даних *Zenodo* та *OpenAIRE*.

Наукове видання індексується в *Google Scholar*.

*За зміст публікацій, достовірність результатів досліджень відповідальність несуть автори.
Abstracts представлено в авторській редакції.*

Технічний редактор **О. Єрмоленко**

Комп'ютерна верстка
та макетування **О. Клімова**

*Редакційно-видавничий відділ НУЧК імені Т. Г. Шевченка,
14013, м. Чернігів, вул. Гетьмана Полуботка, 53,
тел. 65-17-99
nuchk.tipograf@gmail.com*

*Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації
серія КВ № 23743-13583 ПР від 06.02.2019 р.*

Підписано до друку 27.11.2019 р. Формат 60x84 1/8. Друк на різнографі.
Обл. друк. арк. 29,4. Ум. друк. арк. 31,62. Наклад 150 прим. Зам. № 0008.

Віддруковано ТОВ «Видавництво «Десна Поліграф»
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції.

Серія ДК № 4079 від 1 червня 2011 року
14035, м. Чернігів, вул. Станіславського, 40
Тел. (0462) 972-664